

ЛЕКЦІЯ 1. СУТНІСТЬ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ГЛОКАЛІЗАЦІЇ

1. Глобалістика та глобальні проблеми.
2. Сутність глобалізації. Суб'єкти та об'єкти глобалізації.
3. Наслідки глобалізації.
4. Визначення глокалізації.
5. Економічна складова глокалізації.

Питання 1.

Глобалістика (букв. «наука про загальне») – це міждисциплінарна галузь наукових досліджень, спрямованих на виявлення сутності, тенденцій і причин глобалізації і породжуваних нею глобальних проблем, а також на пошук шляхів утвердження позитивних і подолання негативних для людини і біосфери наслідків цих процесів.

Глобалістика – це система наукових знань про життєво важливі загальнолюдські проблеми.

Глобальні проблеми – це проблеми, які мають загальнолюдський характер і зачіпають інтереси як усього людства в цілому, так і окремих людей в будь-якій точці планети.

Усі глобальні проблеми умовно можна поділити на **політичні, економічні, демографічні, соціальні та екологічні**.

Сьогодні у світі найбільшу гостроту викликають:

1) група екологічних проблем, що включає в себе проблеми: глобального потепління, втрати біорізноманіття та екосистем, виснаження рибних запасів, знищення лісів, браку чистої води, збереження і забруднення прибережних вод;

2) економічні та соціальні проблеми: бідність, конфлікти, тероризм, освіта для всіх, глобальні інфекційні захворювання, цифровий (інформаційний) розрив між державами, стихійні лиха;

3) проблеми управління світом: оподаткування для XXI ст., нормативне регулювання біотехнологій, побудова глобальної фінансової структури, незаконний обіг наркотиків, правила торгівлі, інвестування та конкуренції, права та інтелектуальна власність, правила елементарної торгівлі, норми міжнародної праці та міграції.

Глобальні проблеми сучасності можна також класифікувати наступним чином:

1) Проблеми, що пов'язані з міжнародними відносинами (збереження миру, реалізація прав націй на самовизначення, загроза тероризму тощо);

2) Проблеми, що пов'язані з відносинами людини і суспільства (боротьба з голодом, вирішення питань охорони здоров'я і освіти, культурно-інформаційні обміни);

3) Проблеми, що пов'язані з відносинами людини і природи (екологічна, енергетична, сировинна, продовольча, демографічна).

Питання 2.

Глобалізація – це всеохоплюючий процес трансформації світового співтовариства у відкриту цілісну систему інформаційно–технологічних, фінансово–економічних, суспільно–політичних, соціально-культурних взаємозв'язків і взаємозалежностей.

Глобалізація – це мультисоціальний феномен, це всесвітній процес, який охоплює усі сторони життя суспільства та пов'язує національні держави у єдину суспільну систему.

Глобалізація (від лат. globus куля; фр. global – всезагальний) має два значення:

- 1) охоплює всю земну кулю; всесвітній;
- 2) всебічний, взятий в цілому; загальний, масштабний, повний, універсальний.

Прийнято вважати, що термін «глобалізація» вперше був сформульований в 1983 р. американським дослідником Т. Левіттом. Він характеризував за допомогою цього неологізму процес злиття ринків окремих продуктів, які виробляються транснаціональними корпораціями (ТНК).

Причини формування глобалізаційних процесів:

- процес інтернаціоналізації, який приводить до поглиблення співробітництва між країнами та посилення їх взаємозалежності;
- науково-технічний прогрес: поява інформаційних технологій, які корінним чином змінюють всю систему соціально-економічних відносин, переносять на якісно новий технічний рівень організаційно-економічні відносини, транспортні та комунікаційні зв'язки (зниження витрат на трансакції);
- загострення проблем, що є загальними для всіх людей і країн світу та є важливими з точки зору збереження та розвитку людської цивілізації.

Під суб'єктом глобалізації розуміють ті організації, політичні структури, які організують, спрямовують і рухають вперед процес глобалізації. При цьому не має значення той факт, свідомо чи несвідомо ця дія відбувається.

Суб'єктами глобалізації є: держави, міждержавні організації та установи, міждержавні блоки і союзи (в т. ч. військові), ТНК.

Під **об'єктом глобалізації** розуміють те, з чим взаємодіє суб'єкт, що йому протистоїть при реалізації проблем глобалізації. Сюди відносяться проблеми міжнародного поділу праці та спеціалізації виробництва, міжнародної торгівлі, міжнародної інтеграції і кооперації, вивезення капіталу, міграції робочої сили, науково-технічного співробітництва, цінової політики, міжнародної інфраструктури, інформаційних технологій, освоєння космосу, океанів і морів, освоєння і вивчення надр землі, міжпланетних польотів і т.д.

В загальному вигляді у ставленні до глобалізації можна умовно виділити *п'ять напрямів (підходів)*:

- 1) позитивне ставлення до глобалізації, обґрунтування необхідності формування світової держави, представників даного напрямку прийнято називати *глобалістами*;

2) *антиглобалізм* – вкрай негативне ставлення до глобалізаційних процесів та їх наслідків;

3) визнання як позитивних, так і негативних сторін даного процесу (*альтерглобалісти*);

4) заперечення глобалізації як такої або ж ствердження, що на сьогодні процеси глобалізації припинились і почались зворотні процеси (*скептики*);

5) в умовах глобалізації роль держави знижується. Існування держав не є необхідним навіть для успішного функціонування демократії. Новий світовий порядок, з їх точки зору, повинні забезпечити транснаціональні корпорації, які й витискають зі сцени сучасні держави (*гіперглобалісти*).

Процеси глобалізації досліджують фахівці різних галузей знань, відповідно, досліджують різноманітні аспекти даних процесів. Тому можна зустріти визначення поняття глобалізації у *широкому та вузькому значеннях*.

Звуужений підхід зосереджує увагу на суто економічному аспекті та є обмеженим. Прибічники такого підходу розглядають *глобалізацію* виключно як економічне явище та досліджують її прояви в сфері економіки й технологій, які призводять до перетворення земної кулі у «велике село».

Прихильники *широкого підходу* розглядають глобалізацію як явище цивілізації, що охоплює також політико-правову й соціально-культурну сфери суспільства.

Виходячи із методологічно значущих положень, глобалізацію можна визначити:

1) з точки зору системного підходу як системну, багатоаспектну та різнорівневу інтеграцію різних існуючих у світі державноправових, економіко-фінансових та суспільно-політичних інститутів, ідей, принципів, зв'язків, морально-політичних, матеріальних та інших цінностей, різноманітних відносин;

2) як безперервний, об'єктивно існуючий, загальносвітовий процес, який охоплює усі без винятку сфери суспільного життя, всі процеси та явища, що відбуваються у світі, обумовлює виникнення взаємозв'язків та взаємозалежності між суб'єктами глобалізації, сприяє уніфікації регулювання таких взаємовідносин та може мати як позитивні, так і негативні наслідки.

Питання 3.

Наслідки глобалізації:

- міжнародний поділ праці;
- міграція в масштабах усієї планети капіталу, людських та виробничих ресурсів;
- стандартизація законодавства, економічних та технічних процесів;
- зближення культур різних країн;
- об'єднання регіональних, галузевих, національних ринків.

Позитивні наслідки:

- поглиблення спеціалізації і міжнародного розподілу праці, що веде до ефективного розподілу засобів та ресурсів;

- економія на масштабах виробництва, що може привести до скорочення витрат і зниження цін, а, отже, до стійкого економічного зростання;
- вільна торгівля на взаємовигідній основі;
- розвиток нових технологій і розповсюдження їх серед країн;
- підвищення продуктивності праці в результаті раціоналізації виробництва на глобальному рівні і розповсюдження передових технологій;
- можливість країнам мобілізувати значно більший об'єм фінансових ресурсів;
- можливість вирішення загальних проблем людства, в першу чергу, екологічних, що обумовлене об'єднанням зусиль світової спільноти, консолідацією ресурсів, координацією дій в різних сферах.

Негативні наслідки:

- зростання невизначеності та ризиковості діяльності суб'єктів господарювання;
- зростання взаємозалежності економік країн з причини формування системи міжнародного інтегрованого виробництва;
- посилення нерівномірності розвитку країн світу;
- можливість переходу контролю над економікою окремих країн від суверенних урядів в інші руки сильніших держав, ТНК або міжнародних організацій;
- можлива дестабілізація фінансової сфери, потенційна регіональна або глобальна нестабільність через взаємозалежності національних економік на світовому рівні;
- зростання безробіття в промисловості, що підсилює соціальну напруженість через впровадження нових технологій;
- зростання соціально-економічного розшарування;
- втрата унікальних рис національних культур (традиції, цінності).

Питання 4.

«Глокалізм» (glocalism, від зрощення коренів латинського global – всесвітній і local – місцевий) – це поєднання процесів глобалізації та локалізації у розвитку людства.

Глокальний (glocal) – з'єднує глобальне з локальним, всесвітні центри з периферією; те, що має відношення як до глобального, так і до локального.

Глокалізація (globalization + localization = glocalization) – слово-гібрид, термін, що використовується для позначення глобальної локалізації – глобального світогляду, пристосованого до локальних умов.

Існує декілька версій етимології цього слова. Згідно з однією з них, «глокалізація» походить від японського [dochaku-ka], що означає адаптацію

нових сільськогосподарських технологій до умов місцевого середовища. Японське походження є і в іншій версії, що приписує походження глокалізації засновнику корпорації «Sony» А. Морите, який використовував ідею «глобальної локалізації» в маркетингових стратегіях.

Термін «глокалізація» (синтез слів «глобальний» і «локальний») був введений англійським соціологом Роландом Робертсоном.

Глокалізація означає одночасне здійснення глобалізації і локалізації: глобалізуються економіка, інформація та масова культура, проте одночасно відбувається локалізація національних культур, відстоювання ними своєї ідентичності.

1. *Глокалізація* – це концепція дій за принципом «Думай глобально, дій локально!» Глокалізація може бути визначена як метод ведення бізнесу, коли продукти і послуги компанії виробляються на глобальному рівні, але модифікуються (адаптуються) відповідно до вимог і традицій місцевого ринку.

2. *Глокалізація* – це оновлений проект глобалізації з підтримкою місцевих відмінності, вигідних для просування товарів, технологій, ідей.

3. *Глокалізація* – це нова світоглядна парадигма про рух до рівноваги між глобальним і локальним з різними термінами досягнення в різних сферах життя.

Питання 5.

Аспекти глокалізації найчастіше розглядаються у соціологічних чи культурологічних дослідженнях, тоді як її економічна складова переважно залишається дещо «в тіні».

В економіці ідея глокалізації отримала розвиток в концепції зворотної інновації (reverse innovations), що з'єднує глобальний і локальний підходи до розвитку інновацій. Бізнес-модель, що отримала назву «зворотна інновація», вникає в 90-ті рр. двадцятого століття і пов'язана з розвитком таких країн як Індія та Китай, споживчий попит яких в силу високих темпів росту населення постійно зростає, а ринок для світового бізнесу стає все більш привабливим. Термін був введений в науковий і прикладний оборот В. Говіндараяном і К. Трімблом. При цьому автори підкреслюють, що концепція зворотних інновацій не є окремим випадком глокалізації, а кінцевою стадією еволюційного процесу глобалізації. Автори пропонують компаніям вибудовувати свої стратегії щодо місцевих ринків цих країн, попит на яких відзначається від попиту розвинених країн. Пройшовши перші дві фази завоювання ринків країн, що розвиваються з домашніми розробками, компанії потім локалізують весь виробничий цикл в місцях концентрації основних покупців, адаптуючи нові продукти під їхні потреби і невисоку купівельну спроможність. У разі успіху нові товари потім виводяться на глобальні ринки.

Базові принципи концепції зворотних інновацій:

- використання місцевої ресурсної бази, включаючи розробку продукції, маркетинг, виробництво, продаж;
- доступ до світових технологічних центрів;
- постійне навчання на прикладах місцевого середовища.

Можна виділити три основні вектори економічних розвідок з глокалізаційним фокусом, а саме гео економічна картографія світу (макрорівень); вивчення просторової організації економічної діяльності (мезорівень) та дослідження корпоративної стратегії ТНК (мікрорівень).

Під час розгляду глокалізації як корпоративної комерційної та управлінської стратегії зазвичай акцентується увага на таких аспектах:

- гомогенізація (глобальний продукт);
- індигенізація (привнесення іноземних соціальнокультурних особливостей для національної продукції, наприклад продаж товарів у східно-азійській стилістиці західними виробниками для західних споживачів);
- традиційна глокалізація (адаптація товару, бренду чи упаковки до особливостей національних ринків);
- логалізація (принципи збуту глобального продукту через національні платформи е-комерції);
- лобалізація (витіснення глобальних брендів локальними підробками).

Глокалізація має суперечливий характер. З одного боку, в цей процес втягуються такі системи, як виробництво, обіг і розподіл, управління, тобто все те, що сприяє створенню розвиненої інфраструктури, яка забезпечує переміщення товарів і послуг, капіталів і робочої сили. Це, у свою чергу, вимагає від урядових і владних структур прийняття ефективних управлінських рішень, заснованих на якісному підвищенні рівня регулювання економіки та всім видам співробітництва та інтеграції. Як відомо, саме ці процеси спонукають до створення інституцій для здійснення спільної економічної діяльності, координації дій з усунення перешкод на шляху міжнародної торгівлі, тобто всього того, що сприяє економічній глобалізації. З іншого боку, глокалізація, яка супроводжує економічний регіоналізм з орієнтацією на протекціонізм, все ж таки лібералізує міжрегіональні (транскордонні) та міжнародні економічні зв'язки. І поки регіоналізм не погіршує умов для торгівлі з іншим світом, він вважається позитивним фактором розвитку міжнародної торгівлі та міжнародного поділу праці.

Глокалізація як сучасна форма і компромісний варіант між глобалізацією (основними її представниками – транснаціональними корпораціями) та антиглобалізмом (регіоналістами) має здатність пристосовувати виробництво та споживання універсальних товарів до специфіки локального ринку. Деякі ТНК пропагують глокалізацію або як стратегію, яка передбачає створення нових виробництв у регіонах, або як тактику на підлаштування під потреби покупців і смаки споживачів.

Серед великих міжнародних компаній, які оперують в світовій економіці, виділяється та їх частина, яка позиціонує себе як «глокальна» компанія.

Як розвиток конкурентної переваги даної компанії механізм глокалізації представляє входження на національні ринки шляхом створення локальних виробництв (в тому числі, з неповним технологічним циклом) і отримання економічних вигід в області оподаткування, державних замовлень, використання національних ресурсів і ємності національного ринку. «Глокалі» позиціонують себе як частину місцевої економіки, але активно використовують

ефекти транснаціоналізації капіталів і розвивають глобальні ланцюжки доданої вартості. З цієї точки зору глокалізація світового економічного простору – результат синтезу регіоналізації та глобалізації, під впливом якого відбувається випереджаюче підйом локальних (галузевих, внутрішньорегіональних) економічних потоків (міграційних, фінансових, технологічних, інформаційних, торгових і ін.) в порівнянні із загальною динамікою в світовому масштабі.